

Uitzonderlijk Hoogbegaafd

Anders dan anders — een gids voor ouders, professionals en UHB'ers zelf

GRATIS VERDIEPENDE TEASER

Waarom dit boek?

Dit boek is geschreven voor iedereen die worstelt met het begrijpen van uitzonderlijke hoogbegaafdheid — of dat nu gaat om je eigen kind, een leerling, een cliënt, of jezelf. Uitzonderlijke hoogbegaafdheid is meer dan een hoog IQ-cijfer. Het is een fundamenteel andere manier van waarnemen, verwerken en ervaren.

Kinderen met UHB denken niet alleen sneller — ze denken in sprongen, zien verbanden die anderen niet zien, en voelen met een intensiteit die zowel hun kracht als hun kwetsbaarheid vormt. Te vaak worden deze kinderen niet gezien voor wie ze werkelijk zijn. Ze worden bestempeld als "te gevoelig", "te perfectionistisch", "lastig", of "niet gemotiveerd".

Hun intensiteit wordt niet herkend als een kenmerk van hun hoogbegaafdheid, maar als een gedragsprobleem. Want pas als we echt begrijpen wat er speelt, kunnen we ondersteunen op een manier die werkt. Niet door het kind te veranderen, maar door de omgeving aan te passen aan wat het kind nodig heeft.

Welkom in de wereld van uitzonderlijke hoogbegaafdheid.

Deze gratis voorproef geeft je de hoofdlijnen en belangrijkste thema's uit het boek. Niet als vervanging van het volledige boek, maar als eerste oriëntatie: genoeg om te herkennen waar het over gaat, welke vragen centraal staan en of je verder wilt lezen.

De basis

In dit deel van het boek: Wat is Uitzonderlijke Hoogbegaafdheid?; Het dagelijks leven met een UHB-kind; De innerlijke wereld: diep denken, zingeving en rechtvaardigheidsgevoel; De botsing met het schoolsysteem

Veel mensen denken bij hoogbegaafdheid aan een kind dat snel leert, hoge cijfers haalt of op jonge leeftijd opvallend goed kan rekenen. In de praktijk is het beeld veel breder. Intellectuele begaafdheid wordt vaak mede beschreven aan de hand van een intelligentiescore, maar er bestaat geen universele grens waarboven iemand ineens een ander soort mens wordt.

Een IQ-score van 130 wordt vaak als praktische grens voor hoogbegaafdheid gebruikt; bij zeer hoge scores, bijvoorbeeld rond 145 of hoger, worden termen gebruikt als zeer, uitzonderlijk of extreem hoogbegaafd. Die woorden zijn vooral beschrijvend. Uitzonderlijke hoogbegaafdheid is geen medische diagnose en er bestaat geen internationaal diagnostisch handboek waarin precies is vastgelegd wanneer iemand UHB is.

Dat maakt het onderwerp niet minder belangrijk. Naarmate cognitieve vermogens verder van het gemiddelde liggen, kan ook de afstand tussen wat een kind nodig heeft en wat een gewone leer- of leefomgeving aanbiedt groter worden. Niet bij ieder kind, niet op dezelfde manier en niet automatisch.

Maar bij sommige kinderen is die afstand zo duidelijk dat alleen zeggen dat ze "heel slim" zijn nauwelijks beschrijft wat er dagelijks gebeurt. In dit hoofdstuk kijken we daarom verder dan het getal. Wat kan een uitzonderlijk hoge cognitieve begaafdheid betekenen in het dagelijks leven?

Welke kenmerken worden vaak beschreven, welke daarvan zijn wetenschappelijk beter onderbouwd en waar moeten we oppassen dat herkenbare verhalen niet worden aangezien voor harde feiten?

Uitzonderlijk hoogbegaafde kinderen kunnen een opvallend rijke innerlijke wereld hebben. Sommige kinderen denken lang door over vragen waar anderen snel aan voorbijgaan, leggen onverwachte verbanden of willen precies begrijpen waarom iets waar, eerlijk of zinvol is. Bij anderen is dat veel minder zichtbaar.

Zij praten niet voortdurend over het heelal, de dood of rechtvaardigheid en kunnen toch uitzonderlijk hoge cognitieve mogelijkheden hebben. Er bestaat geen vast emotioneel of persoonlijkheidsprofiel dat bij alle hoogbegaafde kinderen hoort. Onderzoek ondersteunt niet het populaire beeld dat hoogbegaafdheid automatisch samengaat met uitzonderlijke emotionaliteit, angst, perfectionisme of een voortdurende existentiële intensiteit.

Wat wél plausibel is, is dat een hoge cognitieve ontwikkeling sommige kinderen eerder toegang geeft tot abstracte vragen en complexe redeneringen. Wat zij vervolgens met die mogelijkheden doen, hangt ook af van temperament, leeftijd, ervaringen, interesses en omgeving. De binnenwereld van een UHB-kind is dus niet per definitie zwaarder of dieper dan die van ieder ander kind.

Maar wanneer een kind op jonge leeftijd al ver kan abstraheren, kan het onderwerpen tegenkomen waarvoor de emotionele en sociale context nog niet altijd meegroeit. Een kind leert dat één plus één twee is en vraagt vervolgens: "Maar bestaan getallen eigenlijk wel als niemand ze gebruikt?" Zo'n vraag is geen bewijs van uitzonderlijke hoogbegaafdheid. Kinderen kunnen allemaal filosofische verrassingen produceren.

Toch kan bij zeer cognitief sterke kinderen opvallen hoe vroeg en hoe consequent zij van een concreet feit naar het onderliggende concept springen.

Wanneer een uitzonderlijk hoogbegaafd kind vastloopt op school, ligt het probleem lang niet altijd bij het leren zelf. Soms leert het kind juist razendsnel. Het probleem ontstaat dan in de aansluiting tussen wat het kind nodig heeft en wat de onderwijsomgeving aanbiedt.

Een kind zegt: "Waarom moet ik dit leren als ik het al weet?" of: "Mag ik iets doen wat ik nog niet kan?" Een ander kind zegt niets, maakt zijn werk traag of slordig en lijkt juist minder te kunnen dan thuis wordt gezien. Weer een ander past zich jarenlang aan en valt pas later uit. Er bestaat dus geen standaardbeeld van een UHB-leerling die op school vastloopt.

Het is ook te eenvoudig om ieder probleem een systeemprobleem te noemen. Schoolproblemen kunnen samenhangen met een mismatch in niveau, tempo of autonomie, maar ook met ADHD, autisme, dyslexie, angst, perfectionisme, sociale problemen, ziekte, thuissituatie of een combinatie daarvan. De vraag is niet: ligt het aan het kind of aan het systeem?

De betere vraag is: waar ontstaat de mismatch precies, en wat kunnen we daar veranderen? Regulier onderwijs is noodzakelijkerwijs georganiseerd rond groepen, leerlijnen, methodes en doelen. Dat maakt onderwijs uitvoerbaar, maar betekent ook dat individuele verschillen nooit volledig kunnen worden opgevangen.

Voor een leerling die ver voorloopt, kan die beperking groot worden. Een kind beheerst de rekendoelen van een leerjaar al en krijgt daarna meer sommen van hetzelfde type.

Wat er vanbinnen gebeurt

In dit deel van het boek: Schooltrauma en de weg terug; Psychische kwetsbaarheid, overprikkeling en trauma; De pijn van niet gezien worden; De kracht van erkenning

Voor sommige uitzonderlijk hoogbegaafde kinderen wordt school een bron van langdurige stress. Dat is wrang, omdat school juist een plaats hoort te zijn waar een kind leert, zich ontwikkelt en zich voldoende veilig voelt om fouten te maken. Wanneer dat langdurig niet lukt, gebruiken ouders en professionals soms het woord schooltrauma.

Die term kan herkenning geven, maar vraagt zorgvuldigheid. Schooltrauma is geen afzonderlijke officiële diagnose. Een kind kan wel degelijk traumagerelateerde klachten ontwikkelen door ervaringen op of rond school, maar niet iedere langdurige schoolstress, schoolangst of uitval is automatisch trauma.

De precieze aard van de klachten moet bij ernstige problemen breed en deskundig worden onderzocht. Dat onderscheid maakt de ervaring van een kind niet kleiner. Het voorkomt juist dat één verklaring te snel alles gaat bepalen.

Problemen ontstaan zelden door één saaie les of één conflict met een leerkracht. Een kind werkt lange tijd onder zijn niveau. Het voelt zich voortdurend gecorrigeerd.

Het raakt overvraagd door prikkels of verwachtingen. Het heeft een bijkomende ontwikkelings- of psychische kwetsbaarheid die onvoldoende wordt herkend. Of verschillende factoren versterken elkaar.

Bij een uitzonderlijk hoogbegaafd kind kan een aanhoudende mismatch in onderwijsniveau onderdeel van dat patroon zijn. Maar hoogbegaafdheid maakt schooltrauma niet onvermijdelijk en schoolproblemen hebben bij UHB niet automatisch dezelfde oorzaak. Daarom is de eerste vraag niet: heeft mijn kind schooltrauma?

De eerste vraag is: wat gebeurt er precies met mijn kind in relatie tot school?

Dat geldt voor ieder kind, maar bij uitzonderlijk hoogbegaafde kinderen kan er een bijzondere spanning ontstaan wanneer anderen vooral hun prestaties, woordenschat of leervermogen zien en nauwelijks merken wat er daaronder gebeurt. Een kind kan goede cijfers halen en toch eenzaam zijn. Het kan verbaal sterk zijn en toch niet weten hoe het moet uitleggen wat er vanbinnen gebeurt.

Het kan zich ogenschijnlijk gemakkelijk aanpassen en ondertussen steeds sterker het gevoel krijgen dat een belangrijk deel van zichzelf nergens terecht kan. Toch moeten we oppassen voor een nieuw stereotype. Onderzoek ondersteunt niet het idee dat hoogbegaafde kinderen als groep sociaal slechter aangepast, eenzamer of minder begrepen zijn dan andere kinderen.

Veel hoogbegaafde kinderen hebben goede vriendschappen en functioneren sociaal prima. Maar een minderheid loopt wel degelijk vast. En voor dat individuele kind helpt het weinig om te horen dat de gemiddelde hoogbegaafde leerling het sociaal goed doet.

Dan telt de ervaring die er werkelijk is. Sommige kinderen merken vroeg dat hun interesses, humor, taalgebruik of manier van redeneren afwijken van die van leeftijdsgenoten. Een zevenjarige kan zich uren verdiepen in evolutie terwijl klasgenoten liever voetballen.

Een ander kind merkt juist weinig verschil en voelt zich volledig thuis in de groep. Ook hier bestaat geen vast UHB-profiel. Wanneer een kind wél verschil ervaart, is het belangrijk dat volwassenen daar niet meteen een tragisch verhaal van maken.

"Anders" betekent niet automatisch "alleen".

Erkenning is meer dan een compliment. Een kind ontspant niet automatisch, perfectionisme verdwijnt niet vanzelf en psychische klachten herstellen niet alleen doordat iemand zegt: "Ik zie jou." Wat erkenning

wél kan doen, is een relatie veiliger maken. Een kind hoeft dan minder energie te besteden aan het bewijzen dat zijn ervaring bestaat.

En vanuit die veiligheid ontstaat soms ruimte voor iets anders: praten, onderzoeken, leren, grenzen accepteren of hulp toelaten. Sommige cognitief sterke kinderen vallen juist weinig op. Ze halen redelijke of goede cijfers.

Ze kunnen goed uitleggen wat volwassenen willen horen. Daardoor kan gemakkelijk worden aangenomen dat alles goed gaat. Maar prestaties en welzijn zijn niet hetzelfde.

Een leerling kan hoge cijfers halen en zich tegelijk vervelen. Een kind kan beleefd zijn en toch gespannen thuiskomen. Een jongere kan uitzonderlijk verbaal sterk zijn en toch moeite hebben om gevoelens te begrijpen of uit te spreken.

Dat betekent niet dat achter iedere goed functionerende UHB-leerling verborgen leed schuilt. Het betekent wel dat zichtbaar functioneren niet de enige bron van informatie mag zijn. "Hoeveel moeite kost het je om dit vol te houden?" "Waar kijk je op school naar uit?" "Wat kost de meeste energie?" "Is er iets waarvan volwassenen denken dat het goed gaat, terwijl jij dat anders ervaart?" Zulke vragen zoeken niet naar problemen.

Ze maken ruimte voor informatie die cijfers en gedrag alleen niet geven.

Waar het kan botsen

In dit deel van het boek: Camouflagegedrag: leven achter een masker; De stille aanpassing: wanneer jezelf-zijn te duur wordt; Emoties in de overdrive: leven met een intens binnenklimaat; Vriendschap: waarom het niet vanzelf gaat

Kinderen leren wanneer ze hun beurt moeten afwachten, hoe ze zich in een groep gedragen en dat je niet iedere gedachte op ieder moment uitspreekt. Sociale flexibiliteit is een belangrijke vaardigheid. Iets anders gebeurt wanneer een kind structureel het gevoel krijgt dat belangrijke delen van zichzelf verborgen moeten blijven om geaccepteerd te worden.

Doet zich minder nieuwsgierig voor. Of houdt emoties zo lang in dat thuis alle spanning eruit komt. Voor zulke patronen worden woorden gebruikt als aanpassen, camoufleren en maskeren.

Die termen zijn vooral goed onderzocht binnen autisme. Bij hoogbegaafdheid worden ze eveneens gebruikt, maar de wetenschappelijke basis voor een afzonderlijk UHB-camouflageprofiel is veel beperkter. Dat betekent niet dat het verschijnsel niet kan bestaan.

Het betekent dat we voorzichtig moeten zijn met de conclusie: dit kind camoufleert omdat het UHB is. De betere vraag is: wat past dit kind aan, in welke situaties, waarom, en wat kost het? Een kind kan thuis luid en uitgesproken zijn en op school rustig.

Dat hoeft niets zorgelijks te betekenen. Verschillende omgevingen roepen verschillend gedrag op. Een klas vraagt andere vaardigheden dan een huiskamer.

Het wordt relevanter wanneer het verschil groot, langdurig en belastend wordt. Een kind zegt bijvoorbeeld thuis: "Ik doe expres alsof ik het antwoord niet weet, anders vinden ze me een betweter." Of: "Ik praat daar nooit over wat ik echt leuk vind.

Sommigen reageren zichtbaar en snel, anderen verwerken gevoelens langer vanbinnen. Bij uitzonderlijk hoogbegaafde kinderen wordt vaak gesproken over emotionele intensiteit: sterk geraakt worden door onrecht, lang nadenken over een conflict, diep ontroerd zijn door muziek of moeilijk loskomen van iets dat is gebeurd. Die ervaringen zijn reëel wanneer een kind ze heeft.

Maar emotionele intensiteit is geen vast kenmerk van UHB. Onderzoek naar zogenoemde overexcitabilities vindt juist dat het verband tussen hoogbegaafdheid en emotionele overexcitability klein en wisselend is. In recente meta-analyses is de relatie het sterkst voor intellectuele overexcitability en juist zwak voor emotionele overexcitability.

Wanneer hoogbegaafdheid uitsluitend op cognitieve vaardigheid wordt gebaseerd, wordt het verband nog minder overtuigend. Een kind hoeft niet diep, lang of overweldigend te voelen om uitzonderlijk hoogbegaafd te zijn. En wanneer emoties ernstig ontregelen, mogen we ze niet automatisch verklaren als onderdeel van UHB.

Een intens gevoel is eerst een menselijk gevoel. Een cognitief sterk kind kan lang blijven nadenken over wat er is gebeurd. "Waarom zei hij dat?" "Had ik iets anders moeten doen?" "Wat betekent dit voor morgen?" Dat kan helpen om ervaringen te begrijpen. Maar denken kan ook veranderen in piekeren.

Hetzelfde gesprek wordt tientallen keren afgespeeld zonder dat er nieuwe informatie bijkomt. Dan is meer analyseren niet altijd de oplossing. Of leren herkennen: ik probeer dit probleem nu met denken op te lossen, maar er is op dit moment niets meer op te lossen.

Vriendschap ontstaat niet voor ieder kind vanzelf. Dat geldt ook voor uitzonderlijk hoogbegaafde kinderen. Sommigen vinden gemakkelijk aansluiting, hebben meerdere vrienden en ervaren weinig sociale problemen.

Anderen voelen zich juist alleen, raken teleurgesteld in contacten of vinden moeilijk iemand met wie het klikt. Het is verleidelijk om dat verschil volledig uit UHB te verklaren. Onderzoek laat gemiddeld geen overtuigend beeld zien van hoogbegaafde kinderen als sociaal slecht aangepast of structureel eenzamer dan leeftijdsgenoten.

Veel cognitief sterke kinderen functioneren sociaal goed. Tegelijk kan een uitzonderlijk hoog cognitief niveau in individuele gevallen wél invloed hebben op interesses, humor, gesprekstempo en de soort contacten waarin een kind zich prettig voelt. Daarom gaat dit hoofdstuk niet uit van: UHB maakt vriendschap moeilijk.

Wel van: als vriendschap moeilijk loopt, welke rol speelt het cognitieve profiel dan werkelijk - en wat speelt er daarnaast? Aansluiting gaat over meer dan intelligentie. Een kind kan razendsnel denken en toch heerlijk voetballen met een klasgenoot die cognitief heel anders is. Een ander vindt juist nauwelijks gesprekspartners voor zijn interesses.

Vriendschap draait namelijk om meer dan denkniveau. En simpelweg genoeg gelegenheid krijgen om elkaar te ontmoeten. Een cognitieve match kan prettig zijn, maar is niet noodzakelijk.

Dat voorkomt een riskante boodschap aan het kind: "Jij bent te slim voor leeftijdsgenoten." Zo'n verklaring kan tijdelijk opluchten, maar ook afstand vergroten. Beter is: "Misschien sluit je bij sommige kinderen minder aan."

Relaties, omgeving en dagelijks leven

In dit deel van het boek: Buiten de groep vallen: de pijn van er niet bij horen; Zelfbeeld en zelfvertrouwen; Identiteit: wie ben ik als ik anders ben?; Grenzen bewaken (ook die van jezelf)

Dat geldt voor ieder kind dat graag wil meedoen en merkt dat het niet lukt. Bij een uitzonderlijk hoogbegaafd kind kan het cognitieve profiel soms onderdeel zijn van die ervaring: interesses sluiten niet aan, het gesprekstempo verschilt of een kind vindt moeilijk leeftijdsgenoten die enthousiast worden van dezelfde onderwerpen. Maar UHB betekent niet automatisch dat een kind sociaal buiten de groep komt te staan.

Onderzoek laat juist geen eenduidig beeld zien van hoogbegaafde kinderen als sociaal slechter aangepast dan andere kinderen. De vraag is daarom niet óf UHB tot uitsluiting leidt, maar wat er bij dit kind, in deze groep, werkelijk gebeurt. Sommige kinderen hebben behoefte aan veel contact, andere aan weinig.

Dat verschil bestaat ook onder UHB-kinderen. Een kind dat graag alleen leest of bouwt, hoeft niet eenzaam te zijn. Tegelijk kan een kind midden in een drukke groep staan en zich diep buitengesloten voelen.

Het helpt daarom weinig om van buitenaf te tellen hoeveel vrienden of contacten er zijn. Vraag liever hoe het kind die contacten beleeft. Kan het meedoen zonder voortdurend op eieren te lopen?

Is er ruimte voor zijn interesses én voor die van anderen? Mist het iemand bij wie het zich werkelijk op zijn gemak voelt? Dat maakt ook duidelijk waarom de boodschap "jij hebt gewoon diepere verbinding nodig dan andere kinderen" riskant is.

Die kan erkenning geven, maar ook onbedoeld vertellen dat gewone contacten niet bij het kind passen.

Identiteit gaat over meer dan een antwoord op de vraag wie je bent. Het gaat ook over waar je bij hoort, wat je belangrijk vindt, hoe je jezelf begrijpt en welke verhalen je over jezelf bent gaan geloven. Die ontwikkeling begint in de kindertijd en krijgt in de adolescentie extra gewicht.

Jongeren gaan bewuster onderzoeken welke eigenschappen, waarden, groepen en toekomstbeelden bij hen passen. Uitzonderlijke hoogbegaafdheid kan daarin een rol spelen, maar bepaalt niet hoe die zoektocht verloopt. Niet ieder UHB-kind voelt zich vroeg anders.

Niet ieder kind stelt op jonge leeftijd existentiële vragen over zijn identiteit. En anders-zijn hoeft geen bron van verwarring of eenzaamheid te worden. De belangrijkste opgave is misschien juist om hoogbegaafdheid een passende plaats te geven: groot genoeg om relevante ervaringen te helpen begrijpen, maar niet zo groot dat het alle andere kanten van een kind overschaduwet.

Sommige cognitief zeer sterke kinderen merken al jong dat bepaalde dingen bij hen anders verlopen. Ze begrijpen uitleg sneller, gebruiken ongebruikelijke woorden, hebben interesses die niet vanzelf aansluiten bij de groep of stellen vragen waarop volwassenen niet direct een antwoord hebben. Misschien is dat uiteindelijk de meest bruikbare plaats voor uitzonderlijke hoogbegaafdheid in een identiteit: niet als kooi en niet als kroon, maar als één werkelijk onderdeel van een veel groter mens.

Zorgen voor een kind vraagt soms veel van ouders. Wanneer een kind bovendien vastloopt op school, sterke emoties heeft, veel discussie aangaat of extra begeleiding nodig heeft, kan die belasting verder oplopen. Uitzonderlijke hoogbegaafdheid op zichzelf betekent echter niet dat een gezin noodzakelijk intensiever of zwaarder belast wordt.

Sommige UHB-kinderen vragen relatief weinig extra ondersteuning; andere gezinnen hebben lange perioden waarin bijna alles om één kind lijkt te draaien. Juist dan worden grenzen belangrijk. Niet als manier om afstand te creëren, maar om een relatie leefbaar te houden.

Een kind mag veel nodig hebben zonder dat een ouder onbeperkt beschikbaar hoeft te zijn. En een ouder mag grenzen hebben zonder daarmee te zeggen dat het kind te veel is. Een kind voelt niet feilloos wat jij voelt. Ze horen een andere toon, zien een gespannen gezicht of merken dat een ouder korter reageert dan anders.

Cognitief sterke kinderen kunnen daar soms scherpe vragen over stellen. Niet doordat niemand ooit over een grens gaat, maar doordat grenzen zichtbaar mogen zijn, bespreekbaar blijven en de relatie sterk genoeg is om na botsingen opnieuw contact te maken.

Wat helpt in de praktijk

In dit deel van het boek: De kracht van autonomie; De balans tussen beschermen en loslaten; Uitzonderlijke interesses: van fixatie naar fascinatie; Broers, zussen en de gezinsdynamiek

Autonomie is een belangrijke menselijke behoefte. Kinderen willen naarmate ze groeien steeds meer invloed op wat ze doen, hoe ze iets aanpakken en welke keuzes bij hen passen. Dat geldt niet alleen voor uitzonderlijk hoogbegaafde kinderen.

Bij een UHB-kind kan die behoefte soms opvallend zichtbaar worden. Een kind kan uitgebreid willen begrijpen waarom een regel bestaat, een eigen oplossing bedenken of afhaken wanneer een taak alleen als verplichting wordt aangeboden. Maar daaruit volgt niet dat UHB-kinderen van nature minder gehoorzaam zijn of dat autonomie voor hen een unieke bestaansvoorwaarde is.

De interessantere vraag is: hoeveel ruimte kan dit kind al dragen, en waar heeft het nog leiding nodig? Autonomie ontstaat niet ineens wanneer een kind oud genoeg is. Vanaf jonge leeftijd oefenen kinderen ermee: zelf kiezen, zelf proberen, protesteren, onderhandelen, fouten maken en opnieuw beginnen.

Een peuter die zelf zijn schoenen wil aantrekken oefent autonomie. Een tienjarige die wil bepalen wanneer hij zijn huiswerk maakt ook. Een zestienjarige die zijn eigen vrienden en toekomstplannen kiest, doet dat op een veel complexer niveau.

Cognitieve voorsprong kan ervoor zorgen dat een UHB-kind op sommige onderwerpen vroeg overtuigende argumenten formuleert. Dat betekent niet automatisch dat het ook de ervaring, impulscontrole of praktische vaardigheden heeft om iedere beslissing zelfstandig te nemen. Een kind kan een regel intellectueel doorgronden en hem toch nodig hebben. Begrijpen helpt, maar is geen voorwaarde voor iedere grens

Diepe interesses kunnen een opvallend onderdeel zijn van de ontwikkeling van sommige uitzonderlijk hoogbegaafde kinderen. Een onderwerp grijpt hen en ineens willen ze niet alleen weten *dát* iets zo is, maar hoe het werkt, waar het vandaan komt en hoe het samenhangt met alles eromheen. Dat kan weken duren, maanden of langer.

Bij andere UHB-kinderen zie je dit veel minder. Juist dat verschil is belangrijk: een intense interesse kan bij een hoogbegaafd kind passen, maar is geen kenmerk waarmee uitzonderlijke hoogbegaafdheid kan worden vastgesteld. Wat *wél* telt, is wat een interesse voor dit specifieke kind doet.

Geeft ze plezier, uitdaging en rust? Of wordt de interesse zo dwingend dat andere belangrijke delen van het leven nauwelijks nog ruimte krijgen? Niet de intensiteit alleen, maar vooral de functie en de gevolgen bepalen of volwassenen vooral mogen voeden, voorzichtig verbreden of verder moeten kijken.

Een kind dat werkelijk gegrepen is door een onderwerp kan een vorm van concentratie laten zien die op andere momenten nauwelijks zichtbaar is. Het leest, verzamelt, bouwt, vergelijkt, stelt vragen en ontdekt verbanden. Interesse is een krachtige motor voor leren, ook buiten hoogbegaafdheid.

Voor een cognitief sterk kind kan een passend onderwerp bovendien eindelijk de complexiteit bieden die in alledaagse taken soms ontbreekt. Sommige kinderen ervaren zo'n interesse ook als rustgevend. Een vertrouwd onderwerp kan overzicht bieden tijdens een onrustige periode of simpelweg een plek zijn waar het kind graag naar terugkeert.

Een uitzonderlijk hoogbegaafd kind groeit op binnen een gezin waarin ieder gezinslid eigen behoeften, grenzen en kwetsbaarheden heeft. Hoogbegaafdheid kan invloed hebben op die dynamiek, maar bepaalt haar niet. Sommige gezinnen ervaren nauwelijks extra belasting.

Andere gezinnen krijgen te maken met schoolproblemen, langdurige stress, conflicten of hulpverlening waardoor één kind tijdelijk veel aandacht nodig heeft. Het is belangrijk die belasting niet automatisch toe

te schrijven aan UHB zelf. Vaak is het juist de combinatie van kind, omgeving en omstandigheden die bepaalt hoeveel druk er op een gezin komt te staan.

In ieder gezin kan één kind gedurende een periode meer aandacht vragen. Dat kan komen door ziekte, temperament, leerproblemen, angst, een moeilijke schoolgang of een andere situatie die extra begeleiding nodig maakt. Ook bij een UHB-kind kan dat gebeuren.

Veel gesprekken met school, het zoeken naar passend onderwijs of herstel na uitval kunnen het gezinsleven behoorlijk beïnvloeden. Het risico ontstaat wanneer die tijdelijke scheefgroei ongemerkt de vaste ordening van het gezin wordt. Plannen worden standaard aangepast, gesprekken gaan vaak over hetzelfde kind en broers of zussen leren rekening houden met problemen waar zij zelf niet voor gekozen hebben.

Dat betekent niet dat ouders verkeerd handelen. Soms is ongelijke aandacht noodzakelijk. Gelijke liefde vraagt niet om iedere dag exact evenveel minuten voor ieder kind.

Wel helpt het om te blijven zien wat de verdeling met alle gezinsleden doet.

Ruimte voor ontwikkeling

In dit deel van het boek: Familie en omgeving: botsingen, onbegrip en loyaliteit; Ouderschap: liefde, onmacht en kracht; Je kind als spiegel; Hulpverlening: waarom goede bedoelingen niet genoeg zijn; Wanneer alles samenkomt

Als ouder van een uitzonderlijk hoogbegaafd kind krijg je niet alleen te maken met de ontwikkeling van je kind, maar soms ook met de reacties van de mensen eromheen. Grootouders, familieleden en vrienden kunnen steun geven, vragen stellen of juist kritisch reageren. Dat kan extra ingewikkeld worden wanneer je zelf nog zoekt naar wat je kind nodig heeft.

Niet ieder gezin ervaart zulke botsingen, en onbegrip is evenmin uniek voor UHB. Toch kan hoogbegaafdheid aanleiding geven tot gesprekken over opvoeding, school en gedrag waarin verschillende generaties of overtuigingen tegenover elkaar komen te staan. "Vroeger deden we daar niet zo moeilijk over" Generatieverschillen zijn reëel, maar ze laten zich niet samenvatten als vroeger versus nu.

Sommige grootouders groeiden op in een cultuur waarin gehoorzaamheid en aanpassen sterk werden benadrukt; anderen boden juist veel vrijheid. Ook nu bestaan uiteenlopende opvoedstijlen naast elkaar. Wanneer iemand zegt: "Vroeger gingen slimme kinderen gewoon naar school", helpt het daarom meestal niet om een hele generatie als onwetend weg te zetten.

Achter zo'n opmerking kan twijfel zitten: is al die aandacht voor hoogbegaafdheid werkelijk nodig? Soms is het voldoende om het gesprek terug te brengen naar het concrete kind. Niet: "UHB-kinderen kunnen dit niet", maar: "Wij zien dat zij na deze schooldagen vastloopt, en daarom proberen we nu dit." Dat is minder gemakkelijk ter discussie te stellen en voorkomt dat een familiegesprek verandert in een debat over hoogbegaafdheid als geheel.

Een kind kan onverwacht iets in een ouder zichtbaar maken. Een reactie die sterker is dan je zelf begrijpt. Een schoolervaring die herinneringen oproept aan je eigen jeugd.

Een vraag waarop je merkt dat je niet alleen als ouder antwoordt, maar ook als degene die je ooit zelf was. Wanneer een kind uitzonderlijk hoogbegaafd blijkt, kan daar nog een extra laag bij komen: ouders gaan soms niet alleen anders naar hun kind kijken, maar ook naar hun eigen levensverhaal. De metafoor van de spiegel kan daarbij helpen, zolang we haar niet te letterlijk nemen.

Een kind is geen instrument voor de persoonlijke ontwikkeling van een ouder en UHB zorgt er niet automatisch voor dat oude pijn naar boven komt. Wel kan intensief ouderschap, herkenning of verschil

zichtbaar maken welke verwachtingen, angsten en overtuigingen je zelf meeneemt. Dat is geen probleem dat opgelost moet worden.

Het is informatie waarmee je zorgvuldiger kunt leren reageren. Wanneer herkenning iets in jezelf wakker maakt. Sommige ouders herkennen veel van zichzelf in hun kind. Misschien gaat het om een snelle manier van leren, een sterke nieuwsgierigheid of frustratie over onderwijs dat te weinig uitdaging bood.

Misschien herkennen ze vooral het gevoel vroeger niet goed begrepen te zijn. Andere ouders herkennen juist weinig en moeten leren begrijpen hoe hun kind denkt zonder te kunnen terugvallen op een eigen vergelijkbare ervaring.

Na vierentwintig hoofdstukken is het verleidelijk om alles nog één keer samen te willen brengen in één verklaring. Maar juist dat zou de belangrijkste les van dit boek tegenspreken. Uitzonderlijke hoogbegaafdheid is geen sleutel die ieder gedrag, iedere kwetsbaarheid of ieder conflict verklaart.

Het is één relevant onderdeel van een mens die daarnaast temperament, relaties, ervaringen, lichamelijke kenmerken, eventuele andere neurodivergente eigenschappen en een eigen ontwikkelingsgeschiedenis heeft. Wat dit boek daarom uiteindelijk samenbrengt, is geen profiel waaraan ieder UHB-kind moet voldoen.

Het is een manier van kijken: precies genoeg om cognitieve uitzonderlijkheid niet te missen, breed genoeg om andere verklaringen open te houden en menselijk genoeg om achter ieder begrip steeds opnieuw het individuele kind te blijven zien. Afstemmen zonder eindeloos te blijven zoeken. Ouderschap en begeleiding zijn nooit 'af'. Wat op achtjarige leeftijd werkt, kan twee jaar later onvoldoende zijn.

Een school die eerst goed past, kan minder passend worden. Een kind dat lang veel ondersteuning nodig had, kan opeens meer ruimte aankunnen. Omgekeerd kan een periode van stress tijdelijk weer meer nabijheid vragen.

Afstemmen betekent daarom niet dat je iedere dag alles opnieuw ter discussie moet stellen. Kinderen hebben ook voorspelbaarheid nodig en ouders mogen besluiten nemen zonder voortdurend te twijfelen. Het gaat eerder om periodiek opnieuw kijken: klopt onze uitleg nog, werkt deze aanpak nog en zien we veranderingen die om iets anders vragen?

Wat je uit het volledige boek haalt

Als je dit punt hebt bereikt, heb je niet alleen veel gelezen over uitzonderlijke hoogbegaafdheid, maar ook over alles wat eromheen kan spelen: onderwijs, vriendschap, zelfbeeld, gezin, ouderschap en hulpverlening. Sommige hoofdstukken zullen herkenning hebben gegeven. Er bestaat geen UHB-kind dat dit hele boek belichaamt.

Uitzonderlijke hoogbegaafdheid is geen aandoening die behandeld moet worden. Het verwijst naar uitzonderlijk hoge cognitieve mogelijkheden, waarbij grenzen en definities in de praktijk niet altijd scherp zijn. Wat die mogelijkheden in een leven betekenen, verschilt sterk per persoon en per omgeving.

Daarom hoop ik vooral dat dit boek twee dingen tegelijk heeft gedaan: ruimte gegeven voor herkenning én gewaarschuwd tegen te snelle herkenning. Een verklaring kan bevrijdend zijn, maar wordt beperkend wanneer zij alles gaat verklaren. Misschien is er op dit moment iets concreets nodig: een gesprek met school, een aanpassing in het onderwijs, verder onderzoek of professionele hulp.

Niet ieder inzicht vraagt om actie. Begin waar het leven van dit kind werkelijk knelt. Kijk wat het meeste lijden, de grootste beperking of een veiligheidsrisico veroorzaakt.

Onderzoek dat zorgvuldig en betrek de mensen die relevante informatie of deskundigheid hebben. Wanneer hoogbegaafdheid daarbij van betekenis is, hoort zij serieus meegenomen te worden. Wanneer iets anders beter verklaart wat er speelt, hoort ook dat ruimte te krijgen.

En vergeet niet te kijken naar wat al goed gaat.

Het volledige boek werkt deze thema's hoofdstuk voor hoofdstuk verder uit, met meer context, nuance, herkenbare situaties en praktische handvatten. Deze teaser is bewust een kennismaking: de verdieping zit in het boek zelf.

Het Neurokompas • hetneurokompas.nl